

«ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАРЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ МҰРАСЫ: ЖАҢА АШЫЛЫМДАР МЕН ПӘНАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР» атты «XIII Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

20–21 мамыр, 2021 жыл

PROCEEDINGS
of International Scientific and Methodical Conference
«XIII Orazbayev Readings» on the theme
«HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE
OF ANCIENT AND TRADITIONAL SOCIETIES
OF CENTRAL ASIA:
NEW DISCOVERIES
AND INTERDISCIPLINARY RESEARCH»

20–21 may, 2021

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-методической конференции
«XIII Оразбаевские чтения» по теме
«ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ
НАСЛЕДИЕ ДРЕВНИХ
И ТРАДИЦИОННЫХ ОБЩЕСТВ
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: НОВЫЕ ОТКРЫТИЯ
И МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ»

20–21 мая, 2021 г.

«ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАРЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ МҰРАСЫ:
ЖАҢА АШЫЛЫМДАР МЕН ПӘНАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР» атты
«XIII Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

КАЗАК
УНИВЕРСИТЕТИ
БАСПАҮЙІ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ И СПОРТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТИ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ОРТАЛЫҚ МУЗЕЙІ
«ТАҢБАЛЫ» ТАРИХИ-МӘДЕНИ ЖӘНЕ ТАБИҒИ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОРЫҚ-МУЗЕЙІ
«ЕСІК» МЕМЛЕКЕТТІК ТАРИХИ-МӘДЕНИ ҚОРЫҚ-МУЗЕЙІ

«ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАРЫНЫҢ ТАРИХИ-
МӘДЕНИ МҰРАСЫ: ЖАҢА АШЫЛЫМДАР МЕН ПӘНАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР» атты
«XIII Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

20–21 мамыр, 2021 жыл

PROCEEDINGS
of International Scientific and Methodical Conference
«XIII Orazbayev Readings» on the theme
«HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE OF ANCIENT AND TRADITIONAL SOCI-
ETIES OF CENTRAL ASIA: NEW DISCOVERIES AND INTERDISCIPLINARY RESEARCH»

20–21 may, 2021

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-методической конференции
«XIII Оразбаевские чтения» по теме
«ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ ДРЕВНИХ И ТРАДИЦИОННЫХ ОБЩЕСТВ
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: НОВЫЕ ОТКРЫТИЯ И МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ»

20–21 мая, 2021 г.

Алматы
«Қазақ университеті»
2021

Редакция алқасының төрағасы

Ж.Қ. Түймебаев – филология ғылымдарының докторы
эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің басқарма төрағасы-ректор

Редакциялық алқа:

Т.С. Рамазанов – эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ғылыми-инновациялық жұмысы жөніндегі проректоры, ф.-м.ғ.д., ҚР ҰҒА корр.-мүшесі;
Нұрсан Әлімбаев – Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейінің директоры, профессор;
М.С. Ноғайбаева – эл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың тарих, археология және этнология факультетінің деканы, т.ғ.к., қауым.профессор;
Ә.Т. Төлеубаев – т.ғ.д., эл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың археология, этнология және музеология кафедрасының профессоры;
Ғ.Қ. Омаров – эл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың археология, этнология және музеология кафедрасының доценті;
Г.Р. Мұхтарова – «Есік» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық-музейін директоры;
М.О. Амирғалиев – «Таңбалы» тарихи-мәдени және табиғи мемлекеттік қорық-музейінің директоры;
Ғ. Теміртон – PhD, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейі директорының орынбасары.

Жауапты редактор

Р.С. Жуматаев – PhD, эл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Археология, этнология және музеология кафедрасының меңгерушісі

Құрастырушы

Б.Б. Бесетаев, А.Е. Ергабылов

«Орталық Азияның ежелгі және дәстүрлі қоғамдарының тарихи-мәдени мұрасы: жаңа ашылымдар мен пәнаралық зерттеулер» атты «XIII Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары / Жауапты ред. Р.С. Жуматаев. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 468 б.

ISBN 978-601-04-5517-7

«XIII Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция материалдарының жинағына Қазақстан және іргелес өңірлердің археологиясы мен этнологиясының, музей ісінің бүгінгі күнгі өзекті мәселелеріне арналған зерттеулер енген. Материалдар жинағы археологтарға, этнологтарға, тарихшыларға және қалың көпшілікке арналған.

В сборник материалов международной научно-методической конференции «XIII Оразбаевские чтения» вошли актуальные исследования, посвященные современным проблемам археологии, этнологии музеологии Казахстана и сопредельных регионов. Материалы сборника предназначены археологам, этнологам, историкам и широкой общественности.

айналысатын ташкенттіктердің жағдайлары өте жақсы. Кейінгі жылдары құрылған «ынтымақ – мәдениет қоры» дарынды, еңбекқор, ұлттық-адамгершілік құндылықтарға бай жастардың білім алуына жағдай жасап, мұқтаж жандар мен жетім-жесірлерге тиісті уақытта және тиісті мөлшерде заттай және ақшалай көмек көрсетіп келеді.

Қаланың орталығында орналасқан «Пирлерконду» бұрын көпшіліктің бас қосатын кафесі, кітапханасы болса, бүгінде үш жұлдызды қонақ үйдің қызметін атқарып тұр.

Қорыта айтқанда, халықтың күнделікті өмірі, салт-дәстүрі, әдет-ғұрыпы, тамақтану сипаты, жүрген жолы, тілі мен тарихы сияқты тақырыптарды зерттеу қай заманда болса да өзекті және тұрақты. Осы ретте, Ташкент қаласының жер аумағы, онда мекендеген ұлт-ұлыстардың сипаты, оған қатысты тарихи деректер мен аңыз әфсаналар, суреттер, олардың қоныстану тарихы сияқты мәліметтер болашақта түркі халықтарының қалыптасу тарихын айқындауға аз да болса мәлімет береді деп ойлаймын. Себебі кезінде Орталық Азияда болған саяхатшылар, миссионерлер көрген-білген, естігендерін қағаз бетіне түсіріп, күнделікті жазбалар жазбағанда, бүгінде біз үшін таптырмас құнды деректер болмас та еді. Жалпы халықтың ортақ тарихын зерттеуде жекеленген елдің тарихын емес, оны тұтас түркі халықтарымен байланыстыра отырып, жаңаша көзқараспен, сабақтастықпен зерттеуіміз керек. Сонда ғана біз жалпы көшпенділердің өркениетін, түркі халықтарының мындаған ғасырлық рухани, саяси, әлеуметтік даму сатыларын толық аша аламыз.

Әдебиеттер

Жұмаділова Ф. Парсы тілі мен әдебиетін дамытып, оны әлемге таратудағы селжүктердің рөлі // Қазақстан мен Таяу және Орта Шығыс: Тарихи-мәдени және рухани мұралар сабақтастығы. Ұжымдық монография. – Алматы, 2017. – 304 бет.

Konya ansiklopedisi. S -T (8, C). Kültür Yayınları (Konya Büyükşehir Belediyesi), Konya, Şubat 2015. S. 394.

Құлназарова Г. Түркияның Ташкенті // «Almaty akshamy» газеті, 2019. №121/5784, 146 бет.

Taşkent Tarihi ve Kütürü. Taşkent: Kaymakamlığı Yayınları, Konya, Şubat 2017. S.139.

İzzet Sak Hadim Kazası Nüfus Defteri (Pirlevganda nam-i diğer Hadim, 1260 (1844-1845) Tarihli). Palet yayınları, Konya, Aralık 2020. S. 338.

TURKEY'S TASHKENT

The article by Kulnazarova Gulbakhram Sultankulovna "Tashkent in Turkey" is dedicated to the existence of the city "Tashkent" in Turkey, its history, territory and climate. Information about the territory of Tashkent, the nature of the ethnic groups living here, historical data and legends, paintings, the history of their settlement will allow us to determine the history of the formation of the Turkic peoples in the future. Studying the general history of the Turkic peoples as a whole, we must study from a completely new point of view, linking it with the Turkic peoples as a whole and not the history of a separate country. Only then will we be able to fully disclose the civilization of nomads as a whole, millennia of spiritual, political and social development of the Turkic peoples.

Т. Болсынбек

ҚР Мемлекеттік Орталық музейі

*Алматы қ., Қазақстан
tbolsynbek77@gmail.com*

ЖҮН ҰҚСАТУ ҮРДІСІНДЕГІ ХАЛЫҚТЫҚ АТАУЛАР МЕН ҰҒЫМДАР*

Қазақта ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келе жатқан дәстүрлі қолөнерінің түрлі салалары *ұсталық, зергерлік, ағаш ұқсату, тоқымашылық* өнеріне қатысты ел ішінде сан алуан атаулар мен ұғымдар сақталған. Қолөнеріне байланысты қалыптасқан халықтық атауларды ғылыми айналымға енгізуде Әлкей Марғұлан, Халел Арғынбаев, Өзбекәлі Жәнібеков, Марат Мұқанов, Садық Қасиманов, Әбдіқас Тәжімұратов, Рүстембек Шойбеков және т.б. ғалымдар еңбектерінің мәні ерекше. Ал, профессор Нұрсан Әлімбаидың жетекшілігімен жарық көрген «Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі» атты көп томдық энциклопедиялық

* Мақала ЖТН: BR08555285. «XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың бірінші ширегіндегі Қазақстан тарихы мен мәдениеті туралы фотоқұжатты деректер (отандық музейлер коллекциясы бойынша). Ғылыми каталог» атты ғылыми-зерттеу жобасы аясында жазылды.

еңбекте жоғарыда аталып өткен қолөнер түрлерімен қатар, жүн ұқсатудың қыры мен сыры баяндалады. Сондай-ақ, қазақтың тоқымашылық өнеріндегі тоқу тәсілдерін сипаттайтын «Жүннен жасалатын бұйымдар» атты кітапта (құрастырған К. Мұқанов) жүнді өңдеп, оны қолданғанға дейінгі аралық сөз етіледі және жүнге қатысты көптеген атауларға түсініктемелер берілген.

Қазақта *баскиім, бойкиім, сырткиім, аяқкиім* сияқты киім-кешек түрлері, киіз үй жабдықтарының құрамына кіретін *туырлық, түндік, үзік* сондай-ақ *кілем, тұскиіз, сырмақ, текемет, алаша* және т.б. бұйымдардың негізі малдың жүнінен дайындалатындықтан мақалада жүн ұқсату үрдісіндегі халықтық атаулар мен ұғымдарға тоқталғалы отырмыз.

Жүн ұқсату үрдісі алдымен *қой тоғыту, қой қырқу, жүн сабау, жүн түту, жіп иіру, жүн бояу* сияқты бірнеше сатылы жұмыстардан тұрады.

Қой-ешкі тоғыту – қыркым алдында, қой-ешкі жүнін тазартып алу (қи, шөп-шалаң т.б.) мақсатында жылы күндері көлге немесе өзенге жүздіріп өту шарасы. Тоғытылған мал кейіннен қыркылады. Осы тұста ескере кететін жайт, малды ауылдың маңында өзен, көл болған жағдайда ғана оны тоғыта алады. Болмаған жағдайда қыркылғаннан кейін де жүнді жуып алады.

Қырықтық – қой-ешкі жүнін қыркатын құрал. Ол малды қырку барысында егеумен егеліп немесе қайрақпен қайралады.

1-сурет – Түркістан өңіріндегі қой қырку. Фото Канарский Н.Я. Шерсть и ее обработка. Том I. Часть I. Москва: издание «Всероссийского товарищества «Шерсть» и правление суконных фабрик Тамбовского района», 1923 атты еңбектен алынды

Қой-ешкі қырку – мал үстіндегі жүнді қырықтықпен қырку шарасы. Бұл науқанды ауыл адамдары (туған-туыс, көрші-қолан) бірлесіп атқарған (сурет 1). Қой-ешкі қыркуға қолына қырықтық ұстай алатын баладан ересек адамдарға дейін, тіпті әйелдерде қатысады. Кейбір балалар қой-ешкі қырку алмаса да қыркылатын малдарды ұстап жәрдем етеді. Малды туырлық, төсеніш үстіне жығып, аяғын буып (көбіне артқы бір аяғын бос қояды) жүнді түбінен қыркады. Қойды жылына екі рет: көктемде және күзде қырықса, ешкіні бір рет жазғасалым қыркады. Қозыны жаздың ортасына таман қыркады. Қыркылған мал жүндері шетінен жинастырылып, қаптарға, қанарларға салынады.

Осы тұста қой-ешкі және түйе жүнінің қасиетіне тоқтала кеткенді жөн санадық.

Қойдың көктемде қыркылған жүні *жабағы жүн*, ал күзде қыркылғаны *күзем жүн* деп аталады. Қой жүні барынша мықты; жылуды жақсы сақтайды, созылғыш келеді; қой жүнінен әртүрлі киім-кешек түрлері және *кілем, алаша, тоқым, дорба* сияқты бұйымдар жасалады. Жүні бояуды бойына жақсы сіңіріп, әрі біраз жылға дейін өңін жоғалтпайды. Қой жүні: *бас жүн, жабын жүн, бауыр жүн, мойын жүн, пұшпақ жүн, тірсек жүн*, деп денесіндегі өскен жеріне қарай аталады. Сонымен бірге, жас ерекшелігіне қарай қой жүні: *қозы жүні, тоқты жүні, саулық жүні, қой жүні, қошқар жүні, бойдақ қой жүні* деп жіктеледі. Сапасына байланысты: *биязы жүн, биязылау жүн, қылышықты жүн, ұяң жүн* деп бөлінеді. Бұл айтылғандармен қатар, қой малының жергілікті жерлерде басқа да атаулары бар. Ал, ешкі жүнінің қылынан жіп, арқан еседі. Түбіті жылуды жақсы сақтайтындықтан *шәлі, мойынорауыш, қолғап, көрпе* т.с.с. бұйымдар тоқыған. Нарықта ешкінің қылынан гөрі түбіті қымбат бағаланған.

Түйе малы жылына бір рет жүнделеді. Жасына қарай жүні *тайлақ жүн* және *үлкен түйенің жүні* деп екіге бөлінеді. Сонымен бірге, түйе жүнінің *боздақ, жабағы, шуда* деп аталатын түрлері де бар. Әр жердің климаттық ерекшелігін ескере отырып, сол жердің тұрғындары түйелерін көктемнің ыңғайлы уақытында жүндеген. Мысалы, Торғай облысы қазақтарының түйе шаруашылығын зерттеген орыс ғалымы А. Добросмыслов Торғай даласында түйені сәуір айының

соңынан маусым айының басына дейінгі аралықта жүндеген десе (Добросмыслов, 1895, с. 26), Батыс Қазақстан өңірі қазақтарының шаруашылығы, тұрмысын зерттеген орыс зерттеушісі Ф. Фиельструп аталған өңірдің тұрғындары қыстан жақсы шыққан түйелерін шамамен мамыр айының ортасынан жүндей бастаса, арығын сәл кейіндеу жүндеген дейді (Фиельструп, 1927, с. 95). Ал, қазақ ғалымы, этнограф Х. Арғынбаев түйе малы сәуір айының аяғынан мамыр айының басына дейін жүнделеді. Оның өзінде күннің жылынуы мен малдың қоңданып көтерілуімен байланысты екендігін айтады (Арғынбаев, 1969, 90-б.). Жүнделетін түйені шөгеріп алып, төрт аяғын бірдей тіздейді. Бірінші рет жүнделгелі тұрған асау тайлақтар тыпыршып мазасызданатындықтан оларды дінгекке басын мойнымен қоса байлап қояды. Түйені жүндеушілер екі жағында тұрып өркештен төмен қарай жабағысын тарта отырып, жүнді түбінен үлкен пышақпен қияды. Бұндай тәсілде түйе жүні кесілмей жұдынып отырады. Түйе жүндеуге 2-3 адам қатысады (Арғынбаев, 1969, 90-б.). Ерте кездері жүнделген түйелердің кейбірі суыққа ұрынбасы үшін, түйешілер олардың үстіне киізден жабу жауып, оны бір айсыз шешпеген (Добросмыслов, 1895, с. 26). Жабуды әркім мүмкіндігіне қарай, тіпті, ескіріп, қолданыстан шығып қалған алаша, текемет сияқты төсеніштерден, сырт киімдерден де құрап жасай берген. Енді мал жүндерінің түстеріне келетін болсақ, қой-ешкі жүні *ақ, сарғыш, қоңыр, қара* және т.б. түстерден тұрады. Ал, түйе жүнінің түсін зерттеуші А. Добросмыслов, қос өркешті түйе жүні түрлі реңктері бар *ақ, сарғыш* және *қоңыр* түстерден тұратынын, сондай-ақ түйе арасында жүнінің түсі *ашық-қоңыр, ашық-сары, қара, бозғылт*, сиректе болса, *ақ түйенің* де ұшырасатынын айтады (Добросмыслов, 1895, с. 8), ал, зерттеуші Ә. Жақыпов өз зерттеуінде, *боз түйе, көк ала бас түйе (бас жүнінің бітісі көк, ақшыл боз, қоңыр болып келуіне байланысты), қара түйе (жүн шуда бітісінің қара қоңыр түске бейімдігіне қатысты)* және т.с.с. мысалдар келтіреді (Жақыпов, 1989, 66-67-68.).

Жүн ұқсату үрдісіндегі сатылы жұмыстарды ары қарай жалғастыратын болсақ:

Жүн сабау – қойдың қырқылған жүнінің ұйысқан, тұтасқан жерлерін тарқатып, көпсіту үшін *тулаққа* жайып, айнала отырып шыбықпен *сабау* тәсілі.

Тулақ – малдың кептірілген терісі. Жүн сабауға қолайлы бұйым ретінде қолданылады.

Сабау – *тобылғы, тал, жыңғыл, ыргай* сияқты ағаштардан ұзындығы құлаштай етіп кесіліп дайындалған солқылдақ шыбықтары. Жүн сабау құралы.

Жүн түту – сабаудан өткен жүнді майдалап отырып қолмен немесе *жүн тарақпен* тарап көпсіту.

Жүн тарақ – басында ұсақ темір тістері бар, сабы ағаштан жасалған, жүн түтуге қолданылатын құрал.

Ұршық – шүйкеленген жүннен жіп иіруге арналған құрал. Ол *сірге ағашы, басы* мен *саптан* тұрады.

Шүйке – есуге алдын ала әзірленген, домалақталып жинастырылған жүн.

Иіру – жүннен жіп алу процесі. Түтілген шуданы созып, бес саусаққа орай, *ұршықтың* ойығына (оны *сірге ағаш* немесе *мұрындық* деп те атайды) сабақтап алып иіреді. Шеберлердің айтуынша, бір алашаны тоқу үшін шамамен үш-төрт қойдың жүнінен иірілген жіп кетеді екен. Сонымен бірге, жіп иірген кезде, кейде тұтынатын бұйымның ерекшелігі де ескеріледі. Мысалы, кілем жібінен гөрі алаша жібі ширақ (пысықтау), керісінше, алаша жібіне қарағанда кілем жібі жуандау және бостау етіп иіріледі (Жүннен жасалатын бұйымдар, 1990, 11-б.).

Сабалған жүнді шиге салу – сабалған жүннен шаршы тәріздес киіз жасау үшін, ши бетіне алдымен сапасы нашарлау келген, сосын тәуір жүнді бірдей етіп тегістеп төсеу тәсілі (Тәжімұратов, 1977, 34-б.).

Бояу – тоқылатын (басқұр, алаша және т.б.) бұйымның өңін ашып, оған әр беру үшін қажетті жүнді әртүрлі түске бояу тәсілі. Қазақ әйелдері жүнді немесе басқа заттарды бояу үшін түрлі өсімдік тамыры мен сабағын күзде піскен уақытында жинап алып, жуып тазалап кептіріп бояу дайындай білген. Мысалы, ақбас жусан (*achillea millefolium*) мен боз жусанды (*artemisia glauca*) қосып қайнатып ашық сары түс бояу алған (Болсынбек, 2017, 147-б.). Ал, аққаңбақтың (*gypsophila paniculata*) тамырын ұсақтап боялатын жүнді жуады (Болсынбек, 2017, 152-б.). Зерттеуші С. Дудин, бояу әзірлеу үшін қайнап жатқан суға жүнді қайталап салып, бояу қоспаларын қоса отырып, қалаған түске оның өң-түсін келтірген дейді (Дудин, 1928, с. 84). Үй тұрмысы жағдайында қолмен ұқсатылған, боялған жүннен *басқұр, алаша, құр, сандық қап, аяққап* және тағы басқа да тоқыма бұйымдар әзірленеді.

Жүн атауымен байланысты кейбір ұғымдар мен атаулар:

Жабағы жүн – қыстан шыққан малдың көктем кезіндегі ұйысқан жүні. Жабағы жүн иіруге оңай, әрі берік болып келетіндіктен, одан шүйке жасалып, киіз үй жабдығына қажет *бау-шу* есіледі. Жіп ширатылады. Киімнен *шидем шапан, күпі* дайындалады.

Күзем жүн – көктемгі қырқымнан соң, күзге дейін өскен мал жүні. Күзем жүннің талшықтары қысқа, иіруге келмейтіндіктен, одан нығыздап *киіз, текемет* басады. Киім түрлерінен *қалпақ, жүн байпақ, пима* әзірленеді.

Қозы күзем / Қозы жүн – шілде-тамыз айларында қой төлінен алынатын жүн, сонымен бірге, қозының жазда бірінші рет қырқылған жүні *қарын жүн* деп те аталады. Қарын жүн таза, жұмсақ болып келетіндіктен, одан ертеде *жасалық, жөргек, иманкиіз* секілді бұйымдар дайындаған.

Биязы жүн – қылшықсыз жүн.

Биязы жүнді қой – жүнінің ұзындығы мен ирегі біркелкі өскен, жүні үлбіреген қой.

Боздақ – түйенің түлеп жаңа шыққан жұмсақ жүні, сонымен бірге ботаның жақ жүні де осылай аталады.

Бөкен жүн – мал түлегеннен соң шыққан, әлі өсе қоймаған қысқа жүн.

Жөргем – үй маңайындағы шарбақтарға, жайылымдағы бұта-қурайларға ілініп қалған малдың түлеме жүні.

Жұлма – қой терісінен жұлып алынған өлі жүн, жабағы жүннің шет пұшпағы.

Жұлым – жүн, түбіттің мөлшер орауы.

Жүндеусіз түйе – жүндейтін мезгілі келсе де, әлі түлей қоймаған, жүнделмеген түйе.

Жүнді – жүні қалың өскен қылшықты мал.

Жүнділеу – жүні қалыңдау өскен қой малына айтылады.

Жүнсіз – жүні жоқ, тықыр мал.

Жүн-жабағы – түрлі жүн, жабағы атауына қатысты айтылады.

Жүн-жұрқа – жүн, тері-терсек.

Тобар – көктем мезгілінде сиыр төлі тана, торпақ, тайынша терісінен алынатын жүн. XX ғасырдың 60-шы жылдарына дейін ауыл балалары көктемде сиыр терісінен түлеп, жұмсарып тұрған жүнді уқалап алып, түкірікпеп сулап отырып доп жасаған.

Түбіт – малдың қылшық жүнінің астындағы биязы жүн.

Қылшық – түбіттен жуан, ұзын, көбінесе бұйраланбай тік өсетін жүн талшығы.

Тірі жүн – жаңа қырқылған жүн.

Өлі жүн – малдың көктем мезгіліндегі түлеп түскен жүні. Екінші мағынасы, өлген немесе сойылған түйе, қой-ешкі терісінен жұлынып алынған жүн атауы (Жақыпов, 1989, 80-б.).

Ұяң жүн – мал жүнінің құрамында аралық және майда талшықтары бар жүн.

Құрғақ жүн – ұстағанда жүні қаттылау, құрғақ, солғынды байқалатын жүн. Мұндай жүн көбіне терісінің шайыры аз қойлардан қырқылған жүннен аңғарылады.

Шайырлы жүн – сапасы жақсы жүн. Шайыр – қой терісіндегі май мен тері бездерінен бөлінетін шырын. Шайыр жүннің қалыпты өсуіне, сапасының жақсы болуына көп әсері бар.

Шайырсыз жүн – сапасы нашар жүн. Қой терісінің шайыры аз болса, жүні де құрғақ, қаттылау болады.

Шуда – түйе малының мойнындағы, өркешіндегі және тірсегіндегі ұзын салалалы қылшық жүн.

Жүн қолғап – түйе немесе қой жүнінен тоқылған қолғап.

Жүн шұлық – түйе немесе қой жүнінен тоқылған шұлық және т.с.с.

Жүнмен байланысты айтылатын мақал-мәтелдер: «*Нар малының жүні – жібек, сүті бал*»; «*Жуас түйе жүндеуге жақсы*»; «*Жібекті түте алмаған жүн қылады*»; «*Жақсы әйел жүн қарыз алып, байпақ басады*» және т.б.

Жүн сөзімен байланысты қолданылатын сөз орамдары: «*Жұмыртқадан жүн қырыққан*»; «*Жүн жеп, жабағы саңғыды*»; «*Жүн-жүнін шығарды*»; «*Жақ жүні үрпиді*»; «*Жүні жызылды*»; «*Жүн боп кетті*»; «*Жүн жеп кетті*»; «*Жүнін жұлған тырнадай*» «*Сөзді жүндей сабады*» және т.б.

Мал жүнімен байланысты қалыптасқан ырым-тыйым, сенімдер: Қариялардың айтуы бойынша ертеректе, қой қырқып, жүн сабап, киіз басу науқаны кезінде жел соғатын болса, жүнді ұшырып әкетеді деп, екі тал шиді айқастырып, жүнмен байлап қоятын болған. Оның мағынасы жел шамынан сақтану дейді. Ырым «*кемпірдің жағын байлау*» деп аталады. Сондай-ақ, жергілікті жерлерде қой қырыққан қырықтықты иесіне қайтарарда оны жүнге орап қол жалғап бермей, жерге қойып тұрып, ішіңнен «*Мұны мен емес, жер беріп отыр*» деп ойлау керек дейді. Қырықтық иесі оны жерден алуы керек. Олай жасамаса, қырықтық қой терісін кесе беретін болады деген және т.с.с. ырым түрлері бар (Парасат, 2015, 11-б.).

Өткенінді білмей, болашаққа бағдар жасай алмайсың, бүгінгі жаһандану заманында өскелең ұрпаққа төл тарихымызды, мәдени құндылықтарымызды, салт-дәстүріміз бен әдет-ғұрыптарымызды насихаттауда музейлердің алатын орны ерекше. Жасыратыны жоқ, қазіргі таңда ұмыт бола бастаған дәстүрлі қолөнеріміздің салаларының бірі *тоқымашылық* өнеріне жататын бұйымдардың көбісін музейлерден кездестіреміз. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік Орталық музейі (ҚР MOM) қорында негізі жүннен жасалған *кілем, алаша, сырмақ, текемет* сияқты бұйымдар көптеп сақталған. Мысалы, ҚР MOM қорындағы тақта кілем (КП 26649-7) 1870-1880 жылдары аралығында тоқылған (сурет 2). Өлшемі: ені 200 см, ұзындығы 300 см. Кілемнің негізі жүн жіппен, құрылымы қызғылт, ақ, сарғыш түсті жалпақ және қоңыр түсті жіңішке жолақтардың бірнеше рет қайталынып берілуі тәсілімен тоқылған. Түксіз кілем. Жолақтарға ақ, қызғылт, қоңыр түсті құс ізі өрнегі тоқылып, аралықтарына бірнеше қатар қара түсті су жүргізілген. Кілемнің ұзына бойы екі кенересі қоңыр түсті жүн жіптен тарақ өрнегі салына тоқылып, екі шетіне желі жібінен шашақ шығарылған (Қазақ кілемдері мен тоқыма бұйымдары, 2012, 154-б.).

2-сурет – Тақта кілем. ҚР MOM қорынан (КП 26649-7). Фото Қазақ кілемдері мен тоқыма бұйымдары. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік Орталық музейі коллекциясынан (ғылыми каталог) Алматы: ICOS, 2012) атты еңбектен алынды

Мақала барысында айтылған жүн ұқсату үрдісіндегі халықтық атаулардан бөлек, жергілікті жерлерде әлі де ғылыми айналымға енген терминдер жеткілікті. Ұлттық қолөнер түрлерімен қызығатын, оған бейжайлық танытпайтын әрбір азаматтың жергілікті жерлердегі қолөнершілерден, тоқымашылардан, ең бастысы кезінде өздері қолөнер түрлерімен шұғылданған көнекөз қариялардың өз аузынан қолөнермен байланысты мәлімет, дерек жинақтау парызы деп санаймыз.

Әдебиеттер

Арғынбаев Х. Қазақтың мал шаруашылығы жайында этнографиялық очерк. – Алматы: Ғылым, 1969. – 172 б.

Болсынбек Т. Ақбас жусан // Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі. Энциклопедия. 1-том. Ғылыми редактор және жоба жетекшісі Нұрсан Әлімбаев. – Алматы: ТОО «Алем Даму Интеграция», 2017. 147-б.

Болсынбек Т. Аққаңбақ // Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі. Энциклопедия. 1-том. Ғылыми редактор және жоба жетекшісі Нұрсан Әлімбаев. – Алматы: ТОО «Алем Даму Интеграция», 2017. 152-б.

Добросмыслов А.И. Верблюдоводство в Тургайской области. – Оренбург: типография П.Жаринова. 1895. – 45 с.

Дудин С.М. Ковровые изделия Средней Азии. СМАЭ. Т. VII. 1928. – С. 71-166.

Жақыпов Ө. Түйе өсірушінің түсіндірме сөздігі. – Алматы: Қайнар, 1989. – 192 б.

Жүннен жасалатын бұйымдар / құрастырған К.Мұқанов. – Алматы: Қайнар, 1990. – 144 б.

Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі. Энциклопедия. 5 томдық. 1, 2, 3, 4, 5 томдар. Ғылыми редактор және жоба жетекшісі Нұрсан Әлімбаев. – Алматы: ТОО «Алем Даму Интеграция», 2017. – 816, 856 беттер.

Қазақ кілемдері мен тоқыма бұйымдары. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік Орталық музейі коллекциясынан (ғылыми каталог). Ғылыми редакторы және жоба жетекшісі Нұрсан Әлімбаев. – Алматы: ICOS, 2012. – 387 б.

Қой жайлы қызықты мәліметтер // Өзірлеген К.Қыдырбай. Парасат, 2015. №1, 11-б.

Тәжімұратов Ә. Шебердің қолы ортақ. – Алматы: Қазақстан, 1977. – 96 б.

Фиельструп Ф.А. Скотоводство и кочевание в части степей Западного Казахстана / Казаки. Антропологические очерки. Издание особого комитета Академии наук по исследованию союзных и автономных республик. Под редакцией С.И. Руденко. – Ленинград: АН СССР, 1927. – С. 78-108

FOLK TERMS AND CONCEPTS OF THE PROCESS OF WOOL PROCESSING

The article analyzes folk names and concepts in the process of wool processing. When writing the scientific article, along with the Russian researchers who studied the economy and life of the Kazakhs of the late XIX-early XX century, A. Dobromyslov, F. Fielstrup, S. Dudin, the data of outstanding Kazakh scientists Kh. Argynbayev, A. Zhakupov, etc. were presented, as well as the multi-volume encyclopedic work «Traditional system of ethnographic categories, concepts and names of the Kazakhs», published under the leadership of N. Alimbay. The article emphasizes that the wool processing consists of several stages: knitting, shearing sheep, shearing wool, spinning wool, dyeing wool and much more. In the future, in connection with the name of wool, among the population there were such names as: *zhabagy zhun*, *kuzem zhun*, *kozy kuzem / kozy zhun*, *biyazy zhun*, *boken zhun*, *zhorgem*, *zhulma*, *zhulym*, *zhundi*, *zhundileu*, *zhunsiz*, *zhun-zhabagi*, *zhun-zhurka*, etc., as well as sayings, superstitions, beliefs. In the context of modern globalization, many of the products related to the art of weaving are found in museums and give an example of one of the main woolen carpet products located in the fund of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan. At the end of the article, the corresponding conclusion is made.

З.А. Жандосова¹, Н.А. Атыгаев²

¹Санкт-Петербургский университет РФ
zarinejandosova@rambler.ru

ЦГМ РК

Алматы, Казахстан

nuratygaev@mail.ru

ИЗ ИСТОРИИ КАЗАХСКО-САФАВИДСКИХ ОТНОШЕНИЙ: ПИСЬМО АББАС-ШАХА II К КАЗАХСКОМУ ХАНУ ТАУКЕ

Важной научной задачей для отечественных ученых все еще остается введение в широкий научный оборот новых письменных источников, в которых содержатся сведения по истории Казахстана. Такие источники сохранились в книгохранилищах, архивах и музеях ряда зарубежных стран.

В фондах некоторых библиотек Ирана имеются позднесредневековые рукописи, которые важны для исследователей истории Казахского ханства (Атыгаев, Джандосова, 2014, с. 199-202). Среди них представляют особый интерес рукописи под названиями *Муракка 'и мак'атиб* («Альбом писем»), *Муниа'ят* («Эпистолярные и литературные сочинения»), *Бай'аз-и н'амаһа* («Тетрадь с письмами»), *Н'амаһа* («Письма») и т.п.

В этих рукописях, мало привлекавшихся отечественными источниковедами, содержатся тексты официальных документов — шахских указов, межгосударственных договоров, а также дипломатической корреспонденции. К последней относятся и тексты писем иранских правителей к правителям соседних государств, в том числе и Казахского ханства. Иранский исследователь Ирадж Афшар первым указал на существование текстов нескольких писем сафавидских шахов XVII в. к казахскому правителю Тауке-хану I*. Эти письма датируются следующими годами лунной хиджры: 1072 (1661/1662 гг.), 1101 (1689/1690 гг.), 1104 (1692/1693 гг.) и 1105 (1693/1694 гг.) (Ирадж Афшар, с. 34). В них, помимо Тауке-хана, упоминаются имена Турсун-хана и Фулад-султана (Болат-султана)**. В 2006 году текст одного такого письма был переведен востоковедом К. Кари на казахский язык и опубликован (к сожалению, без полных выходных данных источника) в журнале «Жұлдыз». Текст письма Сафавида Аббас-шаха II *** к Тауке-хану, как пишет исследователь, содержался в сборнике писем, составленном писарем Мана-Мухаммедом Мухсенханом (передача имени — К. Кари). Рукопись этого сборника сохранил некий Сеит Мухаммед Али Рузати (передача имени — К. Кари) из Чарсу Исфахана (Кари, 2006, 180-182 бб.).

В ходе командировки в Иран, в Библиотеке Маджлиса Исламской Республики Иран (г. Тегеран) нами была приобретена копия этой рукописи (*Маджму'һа-йи н'амаһа-йи 'аһд-и сафави* («Собрание писем сафавидского времени», инвен. №66631). По рукописи был подготовлен русский перевод

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

Ноғайбаева М.С. Кіріспе сөз.....	3
Әлімбай Нұрсан Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейіне 190 жыл.....	4

ҰЛЫ ДАЛАНЫҢ ЖЕТИ ҚЫРЫ ЖӘНЕ ЕУАЗИЯ АРХЕОЛОГИЯСЫ

Тілеукабыл Ж.Ж. Солтүстік-Шығыс Арал маңында орналасқан ежелгі дәуірдің археологиялық ескерткіштері.....	6
Баянова Ж.К. Строительство архитектуры Ботайского жилища.....	10
Төлеубаев Ә.Т., Шакенов С.Т., Ермағамбетов А.Е. Тарбағатайдағы қола дәуірінің Сабырбай қорымында жүргізілген зерттеу жұмыстары.....	14
Мерц И.В., Рогожинский А.Е. Андроновское поселение Елеке сазы в Тарбағатае.....	23
Марсадолов Л.С. Сакральные пути для живых и мёртвых в I тыс. до н.э. (по материалам курганов и петроглифов Центральной Азии)	27
Ямаева Е.Е. Солнечная тамга алтайцев и изображения колесниц на скалах: в контексте интерпретации материалов пазырыкской культуры Горного Алтая.....	44
Кариев Е.М., Самратова Д.Б. Основные этапы научного поиска в археологии (в свете некоторых аспектов общенаучной методологии и исторического источниковедения)	48
Подушкин А.Н., Мякишева О.А. Работы Культобинского отряда археологической экспедиции Центрального государственного музея РК в 2013 году	55
Қалыш А.Б., Аққалиева А.Ш. Письменные источники о сарматских племенах в трудах античных авторов	70
Утубаев Ж.Р., Сүйіндікова М.Қ. Бәбіш мола кешенінің керамикалық материалдары (2020 жылғы қазба бойынша)	76
Утубаев Ж.Р., Шағирбаев М.С. Бәбіш мола қалашығынан табылған жануар сүйектерінің археозоологиялық талдаулары (2020 жылғы материалдар бойынша)	83
Мякишева О.А. Исследование усуньских курганов на могильнике Актерек (материалы археологической экспедиции Центрального государственного музея РК)	93
Ерсариев А.М. Жетісу ежелгі көшпелілерінің қару-жарақ коллекциясы (Актерек қорымы материалдары негізінде ҚР МОМ қорынан)	99
Худяков Ю.С., Борисенко А.Ю. Характерные особенности военного искусства древних тюрок в период образования Первого тюркского каганата.....	104
Шайкен Ж.А. Древнетюркская каменная архитектура степной зоны.....	107
Bahar Hasan Memorial tomb of Bilge khan and turkish Archeology.....	112
Торежанова Н.Ж. Полевые археологические исследования кургана №10 могильника Актерек (материалы археологической экспедиции Центрального государственного музея РК)	120
Айтқали А.К., Жунисханов А.С., Исин А.И., Рахманкулов Е.Ж. Курганы Қарасу-Үштөбе.....	124
Хасан Аксой Наскальные рисунки в историческом процессе: оценка значительных этапов дифференциации	129
Ақымбек Е.Ш., Шағирбаев М.С., Нұрғали Н.Б. Шу өңірінен жаңадан ашылған ортағасырлық төрткүлдер (2018–2020 жылдардағы зерттеу жұмыстары бойынша)	137
Молдахмет А. Ортағасырлық Қышқала (Баршынкент): эпостық деректерде.....	151
Рахимов Н.Т. Полевой сезон в период пандемии: раскопки в крепости Худжанда.....	154
Жұмай Г. Жетісу өңіріндегі қалалық мәдениет және ортағасырлық ескерткіштер	160
Петров П.Н., Брагин А.О., Шокай Е.Т. Куйрыктобинский клад серебряных тимуридских монет начала XV века.....	163
Сүлейменов А.Б. Қазақстандағы музыкалық аспаптар археологиясы мәселелері.....	173
Гильманова Н.Ф. Возрождённый из руин.....	175
Полев Е.В., Дикий Я.В. Научное наследие Е.А. Хамзиной в археологических коллекциях ИМБТ СО РАН.....	180
Нуржанов А.А., Шағирбаев М.С. Археозоологические исследования костных остатков из средневекового городища Кастек (по материалам раскопок 2020 г.)	185
Суатаева Д.С. Ортағасырлық Талғар қалашығынан шахмат тасының табылуы мен зерттелу тарихы	193
Сатаева Б.Е. Ортағасырлық Рахат археологиялық кешенінен табылған қыш бұйымдардың жасалу ерекшеліктері мен атқаратын қызметі (2020 жылғы археологиялық қазба жұмысының есебі негізінде).....	197

ЭТНОГРАФИЯ ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ ЖАҢАШЫЛДЫҚ ЖӘНЕ ДӘСТҮР

Әлімбай Нұрсан Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейі қорындағы Абайдың өмірбаяны мен шығармашылығына байланысты бес түпнұсқа-қолжазбалар жөнінде	206
--	-----

Курбанова М.Б. Традиционные мясные блюда Бухарского оазиса как фактор взаимодействия оседлых и кочевых культур (конец XIX в. – начало XX в.).....	215
Шалманова А.Б. Қандастардың қазақстандық қоғамда бейімделуі (Ақтөбе облысы мысалында).....	221
Чадамба Л.Д. Историко-культурное наследия Тувы: проблемы изучения и сохранения	225
Курбанов Ф.Г. История суфизма в музейных экспонатах.....	228
Омарбеков Т.О. Қазақ ру-тайпаларының ұрандарына айналған символдық тарихи тұлғалар.....	232
Батырева С.Г. Традиционное жилище калмыков в призме мировидения номадов	237
Ермекбаева А. Этнографиялық коллекцияның қорлану үрдісінің бастауы, бағыттары және құрамы.....	241
Зунунова Г.Ш. «Вещный мир» узбеков: локальные практики гендерного форматирования	245
Ескекбаев Д. XX ғасырдың екінші жартысындағы ауыл тарихы немесе тағдыры тарих болған тұлға туралы.....	253
Ескекбаев Д. Шағын ауыл топонимикасы тарихнамалық дерек ретінде	259
Кистаубаева А.К. Социально-демографические характеристики казахской диаспоры во Франции.....	266
Медведев В.В. Индигенные сообщества в городском пространстве: специфика и практики повседневности	272
Атығаев Н.Ә., Жандосова З.Ә. Қазақ хандығы тарихын зерттеудегі <i>Тарих-и Алфи</i> шығармасындағы деректердің құндылығы жайында	279
Бекназаров Р.А., Искендиоров С.Р. Обычай и обряды казахов в условиях глобализации.....	283
Солтиева Б.Ш. Қазақ мәдениетіндегі сал-серілік дәстүрінің эстетикалық ерекшеліктері.....	286
Жапақова Г.С. Казахское декоративно-прикладное искусство.....	290
Сабденова Г.Е., Усерова А.Н. Ұлттық ислами тәрбиенің кейбір қырлары.....	293
Морякова М.Т. Түрік зерттеушілерінің еңбектеріндегі көшпелі халықтар мәдениетінің ерекшеліктері жөнінде	297
Смагулов Б.К. «Солтүстік қазақ жазығы» өңіріндегі қазақтардың жерлеу салты және оның кейбір тарихи-этникалық параллелдері.....	300
Сабденова Г.Е., Усерова А.Н. Қазақи тәлім мен діни тәрбиенің кейбір тарихи-құқықтық сауалдары.....	305
Сихымбаева К.Б. Дерматоглификалық зерттеулердегі қазақтардың этногенетикалық аспектісі.....	309
Картаева Т.Е., Есенаманова А.С. Сыр өңірі қазақтарының тарихи демографиясы: көшпелілер мен отырықшылардың арасалмағы (XIX ғасырдың аяғы – XX ғасырдың басы)	315
Шойбеков Р.Н. Құстар әлемімен байланысты қалыптасқан кейбір бейнелі сөз орамдарының лингвомәдени семантикасы	324
Қақабаев Б.С. Тері өңдеу ісі – қазақтың дәстүрлі кәсіпкерлігінің негізгі бағыттарының бірі	327
Ниязова М.И. Традиции и обряды казахов Учкудукского района Навоийской области (Узбекистан).....	332
Құлназарова Г.С. Түркияның Ташкенті	337
Болсынбек Т. Жүн ұқсату үрдісіндегі халықтық атаулар мен ұғымдар.....	339
Жандосова З.А., Атығаев Н.А. Из истории казахско-сафавидских отношений: письмо Аббас-шаха II к казахскому хану Тауке.....	344

МУЗЕЙ ІСІ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРА

Кистаубаева А.К. Фотодокументальные материалы об истории Верного из фондов Центрального государственного музея РК.....	348
Кепин Д.В., Титова Е.Н. Использование этнографических моделей при создании интерьерных тематико-экспозиционных комплексов (По материалам эпохи бронзы Украинского Полесья).....	354
Мукашев Ж.Б. Таңбалы тас тарихи ескерткіштерін музейлендіру	362
Бисембаев А.А., Сарсенов Ш., Уразова А.Б. Қазіргі кездегі әлемдік музейлердің даму перспективасы.....	364
Ершат А. Қытай мәдениетіндегі фарфор ыдыстары.....	367
Рахманкулов Е.Ж. Опыт создания исторического поселения эпохи бронзы в рамках национального парка «Бозок».....	372
Жұбатқанова Қ.Ж. Ақтөбе облысы қазақтарының материалдық мәдениетін музей коллекциясы арқылы талдау.....	376
Ахметжан К.С. Казахские кинжалы и тесаки (исследование на основе музейных и иконографических материалов).....	384
Искаков А.Ш. Ұлытау – Жезқазған өңірінің Алтын Орда кезеңінің ескерткіштері туризм дамуының маңызды бағыты.....	399
Шәкен Б. Жыға – экскурсия объектісі ретінде (музей педагогикасының тиімділігі жөнінде).....	403
Құрбанәлі Ж. Еліміздегі тарихи-мәдени мұраны сақтау және насихаттаудағы	

қорық-музейлердің үлесі	407
Айтқұлова Э.Ә., Амаргазиева Ә.Ж. «Есік» қорық-музей қорындағы кола дәуіріне тән ғұрыптық бұйымдар коллекциясы	410
Кушенко А. Механизм реализации культурно-образовательных программ и проектов в онлайн-формате (из опыта Центрального государственного музея РК)	415
Қыдырәлиева Г.Қ. Балаларға арналған интерактивті музейлік-педагогикалық бағдарламалары (ҚР MOM тәжірибесінен)	420
Бакқұлова С.М. ҚР MOM қайырымдылық әлеуметтік жобалары	423
Дандығараева Б. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейіне келушілерге әсер еткен факторлар немесе Орталық музей келушілерді қалай тартады.....	425
Стамқұлова Г. ҚР MOM археология қорындағы Арыс мәдениеті коллекциясының қалыптасу тарихынан үзінді	428
Курбанов К.Н. Кибла-намо – печать-компас середины XIX века из Бухары	431
Курбанов Б.Г. Поднос из сокровищницы Бухарского эмира	433
Мурзинцева А.Е. Естественноисторические музеи в Республике Бурятия	435
Бағдаулетова Б., Қыбырай Ж. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейінде шетел қонақтары үшін экскурсия ұйымдастыру ісінің жүзеге асырылуы.....	444
Буркитбаев Д. Қазақтың материалдық мәдениеті Абай шығармашылығында (ҚР Мемлекеттік Орталық музей экспозициясы негізінде)	447
Ашимова Ү. Музейлік затты зерттеу мен насихаттау: кезеңдері, әдістері (ҚР MOM тәжірибесінен).....	450

ЕСТЕЛІКТЕР МЕН ХАБАРЛАР

Жолдасбаева К.О. Археология ғылымында із қалдырған дара тұлға – Сәйден Жолдасбайұлының еңбектерінен үзінді	456
Жолдасбаева Д.М. Сәйден Жолдасбайұлы туралы қысқаша өмір-дерек (ағайын-туыстарының естеліктері негізінде).	461

Ғылыми басылым

«ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ЕЖЕЛГІ ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ҚОҒАМДАРЫНЫҢ ТАРИХИ-
МӘДЕНИ МҰРАСЫ: ЖАҢА АШЫЛЫМДАР МЕН ПӘНАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР» атты
«ХІІІ Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

20-21 мамыр, 2021 жыл

ИБ №14642

Басуға 22.06.2021 жылы қол қойылды. Формат 70x100 ¹/₈.

Көлемі 58,5 б. т. Тапсырыс №6172. Таралымы 30 дана.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің

«Қазақ университеті» баспа үйі.

Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.